

УДК 338.246.87 (477)

Т.О. Сугак
здобувач,

Університет економіки та права «КРОК»

Організація бухгалтерського обліку в забезпеченні економічної безпеки підприємства

У статті досліджено сучасні форми організації бухгалтерського обліку на підприємствах. Ідентифіковано та систематизовано деструктивні чинники, пов'язані з його організацією. Визначено вплив цих чинників на ефективність забезпечення економічної безпеки підприємства. Проведено аналіз сучасної форми організації бухгалтерського обліку підприємства в контексті забезпечення його економічної безпеки. Розроблено низку заходів щодо забезпечення економічної безпеки підприємства в умовах аутсорсингу бізнес-процесів у сфері фінансів та бухгалтерського обліку.

Ключові слова: економічна безпека, інформаційно-аналітичне забезпечення, організація бухгалтерського обліку.

Т.А. Сугак
соискатель,

Университет экономики и права «КРОК»

Организация бухгалтерского учета в обеспечении экономической безопасности предприятия

В статье исследованы современные формы организации бухгалтерского учета на предприятиях. Идентифицированы и систематизированы деструктивные факторы, которые связаны с его организацией. Определено влияние этих факторов на эффективность обеспечения экономической безопасности предприятия. Проведен анализ современной формы организации бухгалтерского учета предприятия в контексте обеспечения экономической безопасности предприятия в условиях аутсорсинга бизнес-процессов в сфере финансов и бухгалтерского учета.

Ключевые слова: экономическая безопасность, информационно-аналитическое обеспечение, организация бухгалтерского учета.

T.O. Suhak
External PhD Student,
«KROK» University

Organization of record-keeping is in providing of economic security of enterprise

The article investigates modern forms of accounting organization at enterprises. The destructive factors associated with its organization were identified and systematized. The influence of these factors on the efficiency of ensuring the economic security of the enterprise was determined. The analysis of the modern form of organization of accounting of the enterprise in the context of providing its economic security was conducted. A number of measures to

ensure the economic security of an enterprise in the outsourcing of business processes in the field of finance and accounting was developed.

Keywords: *economic security, system of accounting and analytical support, accounting organization.*

Постановка проблеми

Ринкові відносини в суспільстві вимагають відповідної їм системи управління на всіх рівнях: країни, регіону, підприємства. Для реалізації багатовекторної політики управління підприємством необхідно мати комплексну систему збалансованих стратегічних цілей. Серед завдань, які постають перед управлінцями, є завдання стосовно створення і реалізації стратегії економічної безпеки підприємства.

З огляду на те, що бухгалтерський облік відображає господарські операції систематично і послідовно в міру їх здійснення, задля запобігання виникнення інформаційної невизначеності, здійснення аналізу щодо наявності кожного виду основних засобів, товарно-матеріальних запасів, трудових та фінансових ресурсів, інформаційно-аналітичний підрозділ служби економічної безпеки, використовуючи інформацію з системи обліку, повинен впевнитися в її повноті та достовірності. У процесі організації бухгалтерського обліку ідентифікують деструктивні чинники впливу, які породжують низку зовнішніх та внутрішніх загроз, що вимагає застосування комплексу заходів, що сприяють запобіганню або зменшенню їх впливу. А також попереджують втрату бухгалтерської інформації та забезпечують умови для здійснення контролю за доцільністю і законністю використання ресурсів підприємства.

На нашу думку, організація бухгалтерського обліку, як функція обліково-аналітичної складової інформаційно-аналітичного забезпечення системи економічної безпеки підприємства, повинна бути спрямована на забезпечення користувачів достовірними та своєчасними даними для прийняття адекватних управлінських рішень на оперативному, тактичному та організаційному рівні.

Проблема полягає в дослідженні функції організації бухгалтерського обліку не лише з позиції вирішення безпосередньо обліково-аналітичних і контрольних завдань та завдань податкової політики підприємства, а в більш широкому контексті забезпечення його економічної безпеки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

У сучасній економічній літературі накопичено достатній досвід дослідження такої наукової проблеми як організація бухгалтерського обліку. Теоретичні аспекти та практичні рекомендації цього питання розроблено у роботах Бутинеця Ф. Ф. [2], Голова С. Ф. [3], Сопко В. В. [4], Барановської Т. В. [5] тощо.

Але незважаючи на значний внесок у висвітлення цієї проблеми, питання організації бухгалтерського обліку в аспекті забезпечення економічної безпеки підприємства не знайшло достатнього пояснення в сучасній фаховій літературі. Дослідженнями організації бухгалтерського обліку, як функції обліково-аналітичної складової інформаційно-аналітичного забезпечення системи економічної безпеки підприємства, вітчизняні науковці не займалися.

Невирішені раніше частини загальної проблеми

Зміни в економічній системі України призвели також і до зміни в діяльності підприємств, що повинно було знайти відображення в бухгалтерському обліку. Це, в першу чергу, торкнулося такого аспекту діяльності підприємств як організація бухгалтерського обліку. Суттєво змінилася його нормативно-правова

база. При підготовці документів, що регулюють бухгалтерський облік, було враховано багато положень і стандартів міжнародного обліку. Розширився спектр форм його організації. З'явилися окрім автономної, змішана форма та аутсорсинг. Оптимізуючи свою діяльність, сучасні підприємства все частіше передають певні функції зовнішнім виконавцям, звільнюючи значний ресурс, який дозволить йому зосередити свій потенціал на ефективному досягненні своїх завдань. Близько п'яти – десяти років тому, перейнявши міжнародний досвід, багато великих компаній України передали допоміжні виробничі процеси, соціальну сферу в аутсорсинг. Аутсорсинг бізнес-процесів у сфері фінансів та бухгалтерського обліку пов'язаний з організацією, веденням бухгалтерського обліку, складанням і здачею звітності підприємства представниками спеціалізованої компанії. Отже, невіршеним раніше питанням залишається аналіз впливу форми організації бухгалтерського обліку на забезпечення економічної безпеки підприємства.

Формулювання цілей статті

Мета статті полягає у аналізі організації бухгалтерського обліку в контексті забезпечення економічної безпеки підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження

Економісти визнають, що основною перешкодою для адекватної оцінки економічної безпеки підприємства є відсутність достатньої та достовірної інформації. В умовах невизначеності діяльності, стара парадигма бухгалтерського обліку, яка передбачала збір, обробку та узагальнення інформації, потребує переосмислення. Традиційна методика обліку, на жаль, не дозволяє надати дані для прийняття рішень у сфері економічної безпеки підприємства, а головне гарантувати їх надійність. З огляду на це, основними проблемними питаннями організації обліку є розробка процедур контролю та підтвердження інформації, забезпечення ефективності роботи облікової служби в попередженні та зниженні впливу негативних чинників на діяльність підприємства. А також спрямування організації бухгалтерського обліку на вирішення завдань забезпечення економічної безпеки підприємства [6-8].

Забезпечення економічної безпеки підприємства можна розглядати як процес попередження різноманітних втрат, що передбачає певні засоби, способи та прийоми для своєчасної ідентифікації та нейтралізації внутрішніх та зовнішніх загроз та деструктивних чинників, які їх породжують.

Найчастіше науковці пропонують структурувати зовнішні чинники на мікрзовнішні, тобто безпосередньо прямого впливу, та макрзовнішні, тобто непрямого впливу. Елементами мікрзовнішнього середовища підприємства є сукупність суб'єктів, з якими підприємство підтримує безпосередні відношення, зокрема виділяють вплив споживачів, конкурентів, постачальників, державних органів, фінансово кредитних установ, інформаційного забезпечення. Елементами макрзовнішнього середовища є стан природи, кон'юнктура ринку, науково-технічний прогрес, купівельна спроможність грошей, суспільно-політична ситуація, демографічна ситуація, стан нормативної бази, міжнародна обстановка [9].

До внутрішніх чинників впливу зазвичай належать параметри діяльності підприємства, які воно контролює або здатне контролювати. Серед них виділяють працівників, фінанси, технологію, техніку, організацію і управління.

Облікова інформація відображає всі дії або події господарської діяльності підприємства, тобто стосується як зовнішніх так і внутрішніх чинників впливу на економічну безпеку підприємства. Досліджуючи питання організації економічної безпеки підприємств, науковці визначили зовнішні та внутрішні чинники загроз

у системі бухгалтерського обліку [7, 8, 10]. Внутрішні чинники загроз у системі бухгалтерського обліку є достатньо різнобічними та зосереджені в наступному. Для того, щоб система обліку забезпечувала отримання достовірної і оперативної економічної інформації про ефективність використання ресурсів підприємства, рух фінансових потоків та кінцеві результати діяльності – необхідно нейтралізувати внутрішні джерела загроз, які виникають у випадку недотримання технології облікового процесу, а саме у полягають відсутності або недосконалості документообороту, організації внутрішнього контролю, проведення інвентаризації майна та зобов'язань. Особливу увагу необхідно приділити технічній обробці інформації з застосуванням програмного забезпечення. Недотримання вимог до збереження та захисту інформації може привести до певних негативних наслідків, пов'язаних з частковою або повною втратою інформації. При формуванні вихідної інформації на рівні фінансової та податкової звітності, можуть виникнути загрози на рівні недотримання або порушення керівництвом, персоналом вимог законодавства України внаслідок шахрайства, помилок, низького рівня кваліфікації. Грунтуючись на дослідженнях [7, 8, 10] вважаємо, що до зовнішніх чинників у системі бухгалтерського обліку, окрім пов'язаних з витоком інформації змінами законодавства, які негативно впливають на господарську діяльність підприємства, необхідно включити чинники зумовлені аутсорсингом бухгалтерського обліку.

У процесі дослідження нами систематизовано основні деструктивні чинники, що формуються в системі бухгалтерського обліку підприємства і впливають на ефективність забезпечення його економічної безпеки (Рис.):

Як видно з Рис., до внутрішніх чинників нами віднесено ефективне застосування методологічних та методичних принципів, способів бухгалтерського обліку, що передбачені обліковою політикою підприємства; відсутність або недо-

Рис. Джерела загроз економічній безпеці підприємства, що формується в системі бухгалтерського обліку

Джерело: сформовано автором на підставі [7, 8, 10].

сконалість документообороту, організації внутрішнього контролю, внутрішніх стандартів; порушення при проведенні інвентаризації майна та зобов'язань; недотримання вимог до збереження та захисту інформації при технічній обробці інформації; порушення вимог діючого законодавства при формування вихідної інформації на рівні фінансової та податкової звітності; протиправні дії персоналу підприємства, що приводять до розкрадання майна; недостатню кваліфікацію персоналу бухгалтерської служби. До зовнішніх чинників, які не сприяють ефективному вирішенню завдань забезпечення економічної безпеки, необхідно віднести: витік конфіденційної інформації підприємства; зміни законодавства, які негативно впливають на господарську діяльність підприємства; організацію ведення бухгалтерського обліку за межами компанії (аутсорсинг). Чинники, пов'язані зі сприянням витоку конфіденційної інформації підприємства, яка знаходиться в системі бухгалтерського обліку, можуть породити загрозу розголошення такої інформації. Фахівцями встановлено, що втрата 20% інформації, яка є комерційною таємницею, призводить до банкрутства підприємства протягом місяця в шістдесяті випадках зі ста [11].

Необхідно зазначити, що зміни законодавства, які негативно впливають на господарську діяльність підприємства, також є зовнішніми деструктивними чинниками. За даними Держкомстату, кількість активних підприємств в Україні, у порівнянні з 2015 роком, зменшилася на 18918 одиниць та станом на 01.11.2016 року становить 605851 підприємство (Табл.).

Таблиця

Кількість активних підприємств в Україні за період з 2012 по 2016 рр.

	2012	2013	2014	2015	2016
Кількість одиниць	622538	669993	631184	624769	605851

Джерело: [12].

Як видно з Табл., протягом останніх років спостерігається стійка тенденція зменшення кількості активних підприємств. Серед причин такого зменшення експерти визначають вплив нечіткого та непрогнозованого законодавства. Серед зовнішніх деструктивних чинників економічної безпеки підприємства слід відзначити аутсорсинг бухгалтерії. Термін «аутсорсинг» запозичений з англійської мови (out – зовнішній, source – джерело) – дослівно перекладається як використання чужих ресурсів. У сучасних наукових працях і словниках термін «аутсорсинг» трактується так: передача традиційних неключових функцій організації (таких, наприклад, як бухгалтерський облік, реклама, ІТ-послуги) зовнішнім виконавцям – аутсорсерам, субпідрядникам, висококваліфікованим фахівцям сторонньої фірми [13].

Ринок аутсорсингу бухгалтерії в Україні стрімко зростає. Дедалі більше компаній відмовляється від послуг власного бухгалтера на користь сторонньої бухгалтерської фірми, заощаджуючи свої витрати на утримання бухгалтерії і отримуючи найбільш високу якість бухгалтерського обслуговування. Рентабельність бізнесу на бухгалтерському аутсорсингу на сьогодні становить близько 30%, але зі зростанням ринку щорічно додає по 10-15% [13].

Поряд з перевагами аутсорсингу бухгалтерії (економія ресурсів, висока кваліфікація фахівців, підвищення об'єктивності фінансової та податкової інформації, оперативність та мобільність), є певні проблеми, які пов'язані з перебудовою бізнес-процесів підприємства. У зв'язку зі змінами форми організації бухгалтерського обліку змінюється документообіг, кількісний та якісний склад персоналу, який пов'язаний з обробкою документів підприємства.

Зважаючи на те, що система обліку, і в даному випадку, створює інформаційні умови для здійснення основних функцій управління економічною безпекою – перевірка дотримання методології, методики, технічної обробки інформації є однією з найважливіших задач облікової складової інформаційно-аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємства. Перш за все, мова йде про економічну безпеку підприємства з огляду на те, що аутсорсингова компанія отримує повну інформацію про фінансові потоки, їх джерела, клієнтську базу, активи та зобов'язання.

Особливий акцент необхідно поставити на те, що форма організації бухгалтерського обліку, в тому числі за межами підприємства, не змінює фактичної відповідальності власника або уповноваженого органу (посадової особи) керівника, який здійснює керівництво підприємством відповідно до законодавства та установчих документів за організацію бухгалтерського обліку та забезпечення фіксування фактів здійснення всіх господарських операцій у первинних документах, збереження оброблених документів, реєстрів і звітності протягом встановленого терміну [1]. Враховуючи позитивні зміни, що пов'язані з застосуванням даної форми організації системи бухгалтерського обліку, керівництво підприємств повинно вжити певних заходів із необхідним правовим, технічним, організаційним та інформаційним забезпеченням.

Наголошуючи на інноваціях у процесі управління, О. Захаров підкреслює, що «на підприємстві необхідно організувати не просто захист його економічної безпеки в звичайному, традиційному розумінні цієї діяльності, а створити принципово нову, побудовану на основі впровадження інноваційних підходів інтегровану систему захисту. Ця система повинна включати всі внутрішні ресурси підприємства, які можна використовувати як в цілому для створення безпечних умов для діяльності підприємства, так і для протидії конкретним загрозам, які виникають як всередині підприємства, так і в його зовнішньому середовищі. У своїй діяльності щодо забезпечення економічної безпеки вона повинна використовувати сучасні технології, технічні засоби, методи і методики моніторингу, аналіз та оцінку загроз в сфері економіки, прогнозування їх можливої зміни, а також виникнення і найголовніше – ефективно протидіяти їм. Всі елементи системи економічної безпеки на основі єдиної концепції, політики повинні бути об'єднані в загальну стратегію економічної безпеки, яка здатна дати синергетичний захисний ефект» [14, с. 39.] Це передбачає формування оптимальної організації бухгалтерської обліку як облікової складової інформаційно-аналітичного забезпечення системи економічної безпеки, що спонукає до вдосконалення вибору способів та методів відображення господарських фактів та їх економічної доцільності при формуванні облікової політики.

Обов'язковим етапом формування облікової політики є розробка комплексу заходів стосовно нейтралізації впливу зовнішніх та внутрішніх загроз у системі бухгалтерського обліку.

У комплекс заходів необхідно включити на організаційному рівні:

- визначення порядку обробки інформації на кожному етапі (паперовий чи електронний варіант, персональна відповідальність фахівців, місця, терміни зберігання інформації)
- розмежування прав доступу до інформації фахівців у відповідності до їх функціональних обов'язків;
- підвищення кваліфікаційного рівня облікових фахівців (проведення тренінгів, атестацій тощо);

Технічний рівень повинен містити такий комплекс заходів:

- забезпечення захисту облікової інформації (використання ліцензійного програмного забезпечення, порядку збереження інформації на електронних носіях);
- дотримання нерозголошення комерційної таємниці працівниками бухгалтерії;

На методичному рівні слід здійснити належну організацію служби внутрішнього контролю компанії.

Зважаючи на те, що підприємство є власником бухгалтерської інформації, для отримання впевненості щодо надійного захисту інформації, необхідно переконатися у належній реалізації компанією-аутсорсером певних заходів, які передбачені внутрішніми стандартами компанії.

Особливу увагу варто приділити організації інформаційних потоків підприємства. При укладанні договору з компанією-аутсорсером необхідно передбачити певні рівні захисту інформації, а саме: регламенти, що передбачають отримання та повернення первинних документів та інших реєстрів обліку; договори з персоналом про нерозголошення комерційної таємниці; наявність техніки та програмного забезпечення достатнього і необхідного рівня; дотримання порядку збереження інформації тощо.

Внутрішні стандарти компанії-аутсорсера для вирішення цього завдання, на нашу думку, повинні включати:

- порядок та способи отримання інформації (у паперовому чи електронному вигляді);
- визначення порядку обробки інформації на кожному етапі (персональна відповідальність фахівців, місця, терміни зберігання інформації);
- розмежування прав доступу до інформації фахівців у відповідності до їх функціональних обов'язків;
- забезпечення захисту облікової інформації (використання ліцензійного програмного забезпечення, порядку збереження інформації на електронних носіях);
- дотримання нерозголошення комерційної таємниці працівниками компанії;
- підвищення кваліфікаційного рівня облікових фахівців (проведення тренінгів, атестацій тощо);
- організації служби внутрішнього контролю компанії.

Слід зазначити, що незважаючи на передачу функцій, пов'язаних з організацією, веденням бухгалтерського обліку, складанням і здачею звітності на підприємстві за межі компанії, облікова складова інформаційно-аналітичного забезпечення системи економічної безпеки повинна забезпечити реалізацію функції забезпечення достовірною, своєчасною інформацією учасників господарського процесу для прийняття управлінських рішень. З цією метою працівникам служби економічної безпеки необхідно здійснити моніторинг, аналіз та контроль на всіх етапах господарської діяльності підприємства: проаналізувати складання первинних документів підприємства на всіх рівнях виробничого процесу; контролювати проведення заходів, що пов'язані зі збереженням активів підприємства (інвентаризація майна та зобов'язань, охорона об'єктів тощо); організувати належний контроль за рухом документів, дотриманням графіку документообороту; визначити перелік інформації, яка є комерційною таємницею, розробити порядок зберігання інформації та забезпечити його дотримання; отримувати від компанії-аутсорсера підтвердження належного виконання умов договору стосовно збереження та захисту конфіденційної інформації.

Висновки

Таким чином, аналіз сучасних форм та процедур організації бухгалтерського обліку свідчить про наявність в цій сфері діяльності підприємства умов для прояву деструктивних чинників, які породжують небезпеки та загрози, а також знижують ефективність діяльності щодо забезпечення економічної безпеки підприємства. У дослідженні було ідентифіковано та систематизовано низку таких чинників, які класифіковано за суб'єктами впливу та особливостями організації бухгалтерського обліку підприємства. Розроблено низку заходів стосовно забезпечення економічної безпеки підприємства при організації аутсорсингу бухгалтерського обліку підприємства.

Література

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16 липня 1999 р. № 996-14- [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http:// zakon4.rada.gov.ua/laws/show/996-14](http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/996-14).
2. *Бутинець Ф. Ф.* Теорія бухгалтерського обліку : підручник / видання друге, доповнене і перероблене. – Житомир : ПП «Рута», 2000. – 637 с.
3. *Голов С. Ф.* Бухгалтерський облік в Україні. Аналіз стану та перспективи розвитку : підручник / С. Ф. Голов. – К. : Центр навчальної літератури, 2007. – 221 с.
4. *Сопко В. В.* Бухгалтерський облік: загальна теорія бухгалтерського обліку. Навчальний посібник [Електронний ресурс]. / В. В. Сопко, В. В. Сопко, О. В. Сопко. – 2001. – Режим доступу до ресурсу : http://valery.at.ua/_ld/0/2_Sopko_TBO.pdf.
5. *Барановська Т. В.* Облікова політика в Україні: теорія і практика : автореферат дисертації кандидата економічних наук : спец. 08.06.04 Бухгалтерський облік, аналіз та аудит / Т. В. Барановська. – К. : Національний Аграрний Університет, 2005. – 27 с.
6. *Сорока Л.* Економічна безпека і облікова система: оцінка наукових досліджень / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://sophus.at.ua/publ/2013_11_21_22_kampodilsk/sekcija_3_2013_11_21_22/ekonomichna_bezpeka_i_oblikova_sistema_ocinka_naukovikh_doslidzen/37-1-0-754
7. *Дикий А. П.* Організація бухгалтерського обліку як інструмент забезпечення економічної безпеки підприємств : автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук : спец. 08.00.09 Бухгалтерський облік, аналіз та аудит / А. П. Дикий. – Житомир, 2010. – 23 с.
8. *Євдокимов В. В., Дикий А. П.* Особливості організації бухгалтерського обліку при забезпеченні економічної безпеки підприємства / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dspace.uabs.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/815/1/29.pdf>
9. *Замула І. В., Травін В. В.* Вплив внутрішніх і зовнішніх факторів загроз на рівень економічної безпеки підприємства / І. В. Замула, В. В. Травін // Вісник ЖДТУ. – № 4 (54). – 2010. – С. 227-230.
10. *Губарик О. М., Дилевої О. А.* Організація обліку як основа інформаційного забезпечення економічної безпеки підприємств / О. М. Губарик, О. А. Дилевої : електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка». – Дніпропетровський державний агроекономічний університет / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.m.nayka.com.ua/?or=1&j=efektyvna-ekonomika&s=ua&z=5407>
11. *Райзберг Б. А.* Современный экономический словарь / Б. А. Райзберг, Л. Ш. Лозивский, Е. Б. Стародубцева. – М. : ИНФРА, 2006. – 356 с.
12. Офіційний сайт Державної служби статистики України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
13. *Буйко К.* Аутсорсинг бухгалтерії / К. Буйко // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mercury.kiev.ua/outsorsing-buhgalterii/>
14. *Захаров О. І.* Синергетичний ефект в системі економічної безпеки підприємства / О. І. Захаров // Вісник Черкаського університету. – №1. – 2016. – С. 38-44. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <file:///C:/Users/%D0%A1%D0%B5%D1%80%D0%B2%D0%B8%D1%81%20%D0%93%D0%BB%D0%B0%D0%B2%D0%B1%D1%83%D1%85%204/Downloads/628-1303-2-PB.pdf>